

Jaume I: Crònica

La Crònica de Jaume I fou redactada al segle XIII, però els manuscrits que ens han arribat són de la primera meitat del segle XIV.

El *Llibre dels feits* és una autobiografia del rei, que comprèn des del seu engendrament l'any 1207, amb alguns antecedents, fins a la mort del monarca, esdevinguda l'any 1276. La *Crònica* és una mena de confessió espontània del rei: hi conta les coses tal com les veu i hi exposa les seves impressions tal com les sent. El monarca explica, amb to planer, els seus projectes i les obres que ha dut a terme, tot deixant per a la posterioritat el judici de la seva obra.

L'estil de la crònica és viu i fluid, ja que hi predomina un to col·loquial, gairebé de conversa, en què tenen un paper preponderant l'intimisme, la confidència i l'anecdòtic. Els desgavells sintàctics que sovint s'hi troben donen vigor i espontaneïtat a l'obra, sembla que l'escriu recullint mot per mot allò que va dictant-li Jaume I, amb les incorreccions pròpies d'una conversa. L'obra adquireix un singular realisme en els parlaments, que acostumen a ser reproduïts en estil directe, amb preguntes i respostes, breus i precisos.

Per donar més versemblança a la crònica, molt sovint els personatges d'altres nacionalitats empenen la seva llengua. De vegades són mots aïllats al bell mig d'una frase catalana de vegades són frases en francès o en occità, i també hi són freqüents mots àrabs acompanyats de la seva traducció. Abunden, tot al llarg de la crònica, nombrosos aragonesismes (que sovint han estat confosos amb castellanismes).

...E dita la missa En G. de Muntcada combregá, car 1
nos e tota la major partida haviem combregat ans que
entrassem en sa mar, e ab los genols ficats reebé son creador,
e ploran e cayen li les lagremes per la cara. Apres aço dixere-
ren qui tendria la denantera, e dix En G. de Muntcada: 5
“Tenits la vos, En Nuno.” E dix En Nuno: “Ans la tenits
vos vuy.” E dix En R. de Muntcada: “En Nuno, ben co-
nexem per que ho deys ne o fets, per amor que vos ajats
dema les ferides de la batayla, que devem albergar a La
Porrassa.” E dix En G. de Muntcada: “Tot sia, no·ns ha 10
que fer.” E En G. e En R. de Muntcada havien se ja acor-
dat que entro que·s trobassen a la batayla dels sarrains
que nos aturassem. Ab tant vench I hom nostre, e dix:
“Veus tots los peons que se·n van e ixen se de la ost?” E
pensaven se·n d’anar. E nos cavalcam en I roci, e En Ro- 15
cafort aná ab nos e trobá I^a egua e cavalcá hi en es dos, car
no hi havia son caval, que encara era en la nau... E tin-
guem los tant axi entro que foren venguts En G. de Munt-
cada e·n R. e el comte d’Ampuries e aquels de son linyatge,
e dixem los: “Veus aqui los servents que·us he aturats, 20
que se·n anaven.” E els dixeren: “Havets ho feyt fort be.”
E liuram los los e anaren se·n ab els. E can se·n foren anats,
a cap d’un poch nos hoim gran brugit, e dixem a I troter
que anás a Don Nuno e que·s coytás, que gran brugit oiem,
e haviem gran temor que·ls nostres no·s fossen encontrats 25
ab los sarrains. E el troter no vench, e vim que massa s’es-
taven, e dixem: “En Rocafort, anats hi vos, e cuytats los,
e digats a Don Nuno que mala vim vuy la sua tarda...” E

entant vench Don Nuno e Bertrar de Naya... e dixeren nos:
30 “Com estats aqui?” E nos dixem: “Estam aci per los peons
que e feyts aturar...” ::

E quan vench al mati que fo asseguda la albergada, ajustaren se los bisbes e els nobles e vengren a la nostra tenda. E dix lo bisbe de Barcelona, En *Berenguer* de Palou
35 per nom: “Seyor, mester seria que aquests corsos *qui* son morts *que*-ls soterrás hom.” E dixem nos: “Och, be. Quan volets *que*-ls soterrem?” E dixeren els: “Ades, o mati, o quan haurem menjat.” E dixem nos: “Mes valrá al mati quan negu no-u veurá, ni ho veurán los sarrahins.” E dixen
40 ren los nobles *que* be ho deyem. E quan vench al sol post nos demanam draps amples e lonchs, e faem los metre de part de la vila *per* tal que no vissen les candeles *quant* hom los soterraria. E *quant* vench *que*-ls volguem soterrar meterem ma a plorar e a fer dol e a cridar; e nos dixem los
45 que calassen, e que escoltassen ço que nos los voliem dir. E dixem los axi: “Barons, aquests richs homens son morts en *servey* de Deu e el *nostre*, e si nos los podiem reembre que la lur mort poguessem tornar en vida, e que Deu nos en faés tanta de *gracia*, tant ne dariem nos de *nostra* terra
50 que a folia-ns ho tendrien cels qui hoirien ço que nos ne dariem. Mas pus Deus nos ha aduyts *aqui* a nos e a vosaltes en tan gran *serviy* seu, no es mester que negu faça dol ni plor; e jassia *que*-l pesar sia gran no-u façam semblant de fora... E si negun pert caval ni neguna altra cosa, nos

55 le·us esmenarem e·us farem vostres obs cumplidament...
Hon vos man sots pena de la naturalea que havem sobre
vos que negun no·n plor; mas sabets qual sia·l plorar: que
nos ab vos e vos ab nos carvenam be la lur mort... E
aquestes paraules dites soffriren se del dol, que no·l faeren,
60 e soterraren los. : :

E nos que·ns en tornavem ab los homens volvem nos
contra la vila a esguardar los sarrains, que havia la com-
panya gran de fora, [e] I balester tirá·ns, e de part lo capel
de sol e·l batut doná·ns en lo cap ab lo cayrel prop del
65 front. E Deus que ho volch no trespasá lo test, e exí·ns
be a la maytat de la testa la punta de la sageta. E nos, ab
ira que·n haguem, donam tal de la ma en la sageta que
trencam la, e exia·ns la sanch per la cara a enjus; e ab lo
mantel de sendat que nos aduyem torcavem nos la sanch
e veniem rient per tal que la ost no se·n esmayás. E entram 70
nos en en I reyal en que nos posavem, e engrossá·ns tota
la cara e·ls uyls, sí que del uyl de la part en que nos erem
ferit no poguem veer per IIII o per V dies. E quan la cara
nos fo deximflada cavalgam per tota la ost per tal que la
gent no fos tota desconortada... 75

B. U. B., MS. I, ff. 37^v, 38^r, 40^{r·v}, 115^v; ed. Marian Aguiló y Fuster, *Chronica o Comentarís del gloriosíssim e invictíssim rey En Jacme Primer, rey d'Aragó, de Mallorca e de Valencia, compte de Barcelona e de Montpesler. Dictada per aquell en sa llengua natural e de nou feyta estampar* (Barcelona, 1873). The MS. is dated 1343, and is a translation from a Latin version of 1313.